

Nr 424.

Av herr Sköld m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, angående åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande.

I proposition nr 76 till årets riksdag föreslår Kungl. Maj:t genomförande av vissa åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande. Innebörden i förslaget är, att betodlarna skola garanteras ett visst betpris vid låga sockerpriser men äga rätt till stegrad ersättning, då sockerpriset stiger. Sockerbolagen erhålla garanti för ett minimipris på socker vid låga sockerpriser. Garantierna åt båda håll skola enligt förslaget ställas av konsumenterna, vilka skulle hava att avstå från fördelen av låga sockerpriser men ingalunda finge räkna med någon ersättning därför vid högre priser. Det ligger i sakens natur, att ett förslag byggande på dylika principer måste möta stora betänkligheter hos en var, som anser, att samhället har att i sin verksamhet taga lika hänsyn till olika befolkningsgruppers intressen.

Dessa betänkligheter ökas emellertid inför förslagets tekniska utformning. Hela stödaktionen bygger på inrättandet av importmonopol på socker. Detta monopol skall i överensstämmelse med mellan staten och sockerbolagen träffade preliminära avtal av staten överlämnas till bolagen. Det är alltså här fråga om inrättandet av ett privat monopol inom sockernäringen. Detta monopol skall visserligen stå under statens kontroll. Men det vore säkerligen oklokt att överskatta effektiviteten av en dylik kontroll. Svårigheterna härutinnan bliva i detta fall särskilt stora, enär monopolet kommer att överlämnas till allenast tvenne bolag, vilkas intressen föga skilja sig från varandra. Just i denna omständighet ligger anledning att ställa sig ännu mera betänksam inför det föreslagna monopolet än i fråga om det spannmålsmonopol, som existerar, enär i detta även konsumentintressen äro representerade genom Kooperativa förbundet. Stor anledning föreligger följaktligen för den farhågan, att konsumenterna av socker genom denna anordning komma att alldeles onödigt belastas. Härtill kommer, att ett privat monopol även får verkningar för framtiden, i det att bolagen under monopoltiden få tillfälle att bygga upp en än starkare maktställning på den inhemska sockermarknaden än förut, vilket åt dem tryggar en faktisk monopolställning även sedan statskontrollen upphört. På grund härutav torde finnas anledning att påminna om den gamla satsen, att om monopol skall inrättas, bör det åtminstone vara statsmonopol.

I förevarande fall torde dock betänkligheterna icke blott hänföra sig till det framlagda förslagets principer och utformning. Ehuru vi äro livligt överty-

gade om önskvärdheten av upprätthållande i viss utsträckning av en sockerbetsodling under innevarande år, kunna vi dock icke undgå att sätta i fråga, huruvida åtgärder från statens sida till betodlingens stödjande varit för innevarande år erforderliga. Av 1929 års sockersakkunnigas s. k. monopolutredning synes nämligen framgå, att sockerbolagen icke sakna möjligheter att själva trygga det för betodlingens upprätthållande nödiga betpriset. Särskilt torde nämnda sakkunniga övertygande hava visat, att den återbäring till aktieägarna av cirka 20 miljoner kronor, som Svenska sockerfabriksaktiebolaget på bolagsstämma beslutat i samband med nedskrivning av aktiekapitalet, icke kan anses försvarlig, enär bolagets möjligheter härtill väsentligen skapats genom statens understödjande verksamhet i den gångna tiden. Nämnda belopp kunde i stället, såsom naturligen hade varit, hava använts för nedskrivningar å det bokförda värdet av anläggningarna, varigenom betydande möjligheter skapats för bolaget att med egen kraft trygga betodlingens upprätthållande. Men även sockersakkunnigas påpekanden om betydelsen av en koncentrerings av råsockerfabrikationen, om försök med billigare metoder samt om begränsning av styrelse- och direktörsarvoden utgöra anvisningar om möjligheter för sockerindustrien att övervinna det nuvarande läget utan statsunderstöd. Dessa möjligheter hava icke i tillräcklig grad utnyttjats av regeringen. Troligt är väl, att härför erfordrats vissa påtryckningsmedel. Såsom ett dylikt skulle otvivelaktigt ett begränsande av tullskyddet för sockerraffineringen hava verkat. Det hade därför varit lämpligt, att regeringen från riksdagens sida förskaffat sig ett uttalande om riksdagens beredvillighet att, om så skulle visat sig erforderligt, vidtaga en dylik tullförändring.

Sedan numera genom regeringens förmedling preliminärt avtal träffats om statens medverkan för tryggande av betodlingen under innevarande år, torde förutsättningarna hava för detta år förfallit för en så långt driven pressning av sockerbolagen. Såsom läget nu blivit, lär det därför vara tvivelaktigt, huruvida en mera omfattande sockerbetsodling utan statens understödjande medverkan skulle kunna komma till stånd. Med hänsyn till den rådande ekonomiska depressionen och den därav föranledda stora arbetslösheten vore det önskvärt, om en större inskränkning i sockerbetsodlingen kunde förhindras. Betydelsen av den inhemska sockerproduktionen ökas enligt vårt förmenande på grund av det nuvarande penningpolitiska läget, vilket är av den beskaffenhet, att en alltför ogynnsam handelsbalans kan medföra icke önskvärda verkningar. På grund av vad vi nu anfört framgår, att vi finna det förhandenvarande läget sådant, att skäl föreligga för ett statsingripande till sockerbetsodlingens stödjande.

Härav följer dock icke, att vi vilja medverka till vilken åtgärd i detta syfte som helst. Givetvis hålla vi före, att, om en statshjälp bör komma till stånd, denna helst borde följa samma principer, som från statsmakternas sida under senaste år i detta avseende tillämpats. En direkt statssubvention skulle varit att föredraga, främst därför att bördan på samhället av statshjälpen då kunde

fördelas enligt rationella och rättvisa grunder. Enligt vårt förmenande skulle möjligheter icke hava saknats för regeringen att trots de statsfinansiella svårigheterna finna utvägar för en dylik hjälp. Det skulle nämligen icke blivit fråga om alltför stora belopp. Större svårigheter erbjuda sig för enskilda motionärer att kunna anvisa utvägar för anskaffande av de för en subvention åt sockerbetsodlingen nödiga medlen. Då vi dessutom för vår del hålla före, att de belopp, som erfordras för genomförandet av de förslag, vilka innefattas i den socialdemokratiska motionen angående åtgärder till lindrande av den ekonomiska krisens verkningar, i första hand böra anskaffas, anse vi oss icke i stånd att i år framlägga förslag till subvention medelst statsmedel av sockerbetsodlingen. Ehuru regeringsförslaget är oss ur principiell synpunkt föga tilltalande, hava vi därför med hänsyn till vikten av sockerbetsodlingens upprätthållande ansett oss böra överväga, huruvida icke sådana ändringar kunna vidtagas i nämnda förslag, att dess värsta nackdelar undanröjas.

Såsom förslagets mest betänkliga konsekvens måste man anse stegringen av sockerpriset. Denna innebär ett direkt försvärande av den av regering och riksbank proklamerade penningpolitiken. Prisstegringen medverkar till ett undanryckande av grundvalen för de arbetsavtal, som redan träffats eller hålla på att träffas, och kan bliva en orsak till strider på arbetsmarknaden. I nuvarande ekonomiska läge äro givetvis dylika följder oerhört skadliga för landet. Härtill kommer den orättvisa, som ligger däri, att konsumenterna ensamma få bära bördan av statens ingripande samt att de få bära denna börda utan hänsyn till den personliga bärkraften. Det föreslagna minimipriset för sockerbetorna kan visserligen icke anses som högt tilltaget. Men det torde dock göra det möjligt för betodlarna att odla utan direkt förlust. Och vad angår sockerbolagen synas deras uppoffringar vara rätt blygsamma. Vid nu gällande sockerpris torde av det tillägg till betpriset, som enligt förslaget skulle i jämförelse med 1926 års avtal utgå till odlarna, 5/6 betalas av konsumenterna och allenast 1/6 av bolagen. Det rör sig för båda bolagen om mindre än en miljon kronor. I belysning av vad ovan anförts synes åtminstone en något kraftigare medverkan kunna framtvingas av bolagen.

Men sannolikt är det icke möjligt för riksdagen dels på grund av bristande tillgång till erforderliga utredningsorgan och dels med hänsyn till den för behandlingen alltför kort utmätta tiden att kunna otvetydigt ådagalägga möjligheterna för bolagen att själva bära hela garantien för sockerbetspriset. På grund härutav anse vi oss böra fästa uppmärksamheten på en part i målet, vars ställning till sockerfrågan hittills föga beaktats. Vi syfta därvid på mellanhänderna, enkannerligen detaljhandlarna. Av införskaffade uppgifter synes framgå, att marginalen mellan partipris och minutpris å socker är alltför vid. Med undantag för paketerat socker synes detaljisternas pålägg utgöra minst 15 procent, vilket åtminstone torde vara 5 procent mera än vad som inom detta område förekom före världskriget. Det kan omöjligt vara förenligt med rättvisa och billighet, att i ett läge, då betodlarna få odla sockerbetor utan någon som helst

förtjänst, då sockerindustrien befinner sig i samma läge och då dessutom konsumenterna hotas av en prisstegring till sockerbetsodlingens stödjande, mellanhänderna tillerkännas en alltför stor ersättning för deras befattning med sockret. En begränsning av marginalen mellan partipris och minutpris på socker bör därför genomföras i detta sammanhang. Hittills har en dylik åtgärd icke kunnat genomföras utan alltför långt gående ingrepp från det allmännas sida. Efter tillkomsten av ett monopol torde svårigheterna komma att i hög grad minskas. Till denna fråga skola vi emellertid återkomma nedan.

Av vad nu anförts torde framgå, att ett genomförande av regeringens förslag bör vara möjligt utan höjning av sockerpriset. Den medverkan från konsumenternas sida, som bör ifrågasättas, torde kunna begränsas till att gälla sockerprisets stabilisering inom vissa trånga gränser. Den förändring av regeringens förslag, som vi ifrågasätta, skulle gå ut på följande: Sockerbolagen medgivnas rätt att tillämpa ett lägsta pris å krossad melis av 31 öre, så länge icke detta pris enligt gängse beräkningsgrunder skulle understigit 27 öre. Men för varje öre priset enligt sistnämnda beräkning skulle understigit 27 öre, skola bolagen vara skyldiga att sänka priset med ett öre. Dessutom böra bolagen garantera, att så länge enligt hittills gängse beräkningar priset å krossad melis skulle varit högst 31 och lägst 27 öre per kg., skall å varje ort icke tillämpas högre detaljpris än vad som där högst gällde den 1 februari 1932. För varje öre det sålunda beräknade partipriset sjunkit under 27 öre skola bolagen garantera 1 öres sänkning av detaljpriset och för varje öre förstnämnda pris stigit över 31 öre får högst ett öres förhöjning av detaljhandelspriset ske. Detaljhandelspriset å övriga sockerarkvaliteter bör givetvis bestämmas enligt den fastslagna relationen till priset å krossad melis. Regleringen av detaljhandelspriserna bör av bolagen kunna verkställas genom införandet av nödiga bestämmelser i försäljningsavtalet med återförsäljarna. Det ligger i sakens natur, att sedan bolagen erhållit monopol på försäljningen av socker inom landet, desamma komma att besitta tillräcklig makt för att kunna framtvinga en begränsning av mellanhandsmarginalen. Det bör enligt vår mening få bli en sak mellan bolagen och detaljhandlarna att avgöra, huru mycket av den begränsning av inkomsten på sockerförsäljningen, som vårt förslag innebär i jämförelse med regeringens förslag, skall falla på vardera parten. Inkomstbegränsningen i fråga utgör 2 öre per kg. Då vi icke förutsätta annan maximering å partipriset, än vad regeringen föreslår, ligger häri, att bolagen eventuellt kunna få nöja sig med det lägre partipris, som för detaljhandels tillfredsställande skötsel kan bli nödvändigt. Enligt vårt förslag skulle konsumenternas medverkan inskränkas till att gälla en stabilisering av sockerpriset på nuvarande nivå även om världsmarknadsläget i fråga om socker skulle sjunka 2 öre per kg. under nu gällande pris. I gengäld skulle konsumenterna tryggas mot en prisstegring å socker, så vida icke världsmarknadspriset stiger mer än 2 öre utöver nu gällande pris. För betodlarnas del skulle icke förekomma någon ändring av förslaget. De merkostnader utöver 1926

års avtal, som förevarande förslag innebär i fråga om betpriset, skulle bolagen, i den mån så blir möjligt, erhålla rätt att uttaga genom begränsning av marginalen mellan partipris och detaljpris, varigenom även mellanhänderna få vara med att bidra till sockerbetsodlingens upprätthållande. I den mån bolagen icke på nämnda väg kunna erhålla ersättning för sina merutgifter, böra dessa senare bäras av bolagen själva. Något orimligt kan icke ligga häruti. För ändamålet kunna bolagen taga i anspråk sina inkomster av kapital, varjämte det större bolaget möjligen kan ändra sitt beslut om återbäring till aktieägarna. Såsom sockersakkunniga erinra, har nämligen hopsamlingen av kapital hos bolagen kunnat ske allenast på grund av det statsunderstöd i olika former, som denna industri under tidernas lopp åtnjutit. Det kan därför vara skäligt, att i en tid som den nuvarande sockerbolagen återgälda något av vad de förut erhållit från det allmänna. Vad vi nu anfört ger oss anledning påpeka, att för den händelse vederbörande utskott skulle finna vårt förslag här ovan till begränsning av mellanhandsmarginalen alltför långtgående, den möjligheten föreligger att fastställa lägsta partipris på krossad melis till 30 öre i stället för 31 öre per kg., i vilket fall hälften av merkostnaden finge bäras av bolagen, något som ingalunda i och för sig synes omöjligt.

Det bör åligga den nämnd, som enligt det träffade avtalet skulle hava att kontrollera sockerbolagens verksamhet, att även utöva kontroll över prissättningen å socker i detaljhandeln.

Någon anledning för riksdagen att före fattande av beslut i ärendet föranstalta om fortsatta underhandlingar mellan sockerbolagen och staten, synes oss icke föreligga. De utförda utredningarna giva nämligen klart vid handen, att ett avtal av den beskaffenhet vi föreslå icke överstiger bolagens förmåga. Det går icke an att överlåta bestämmanderätten i denna sak till enskilda bolag. För att förhindra att bolagen i den tron, att statsmakterna icke skulle vilja sätta makt bakom sina ord, vägra att tillämpa beslutet, torde det finnas skäl för att riksdagen samtidigt befullmäktigar regeringen att, om så skulle befinnas lämpligt, höja tullen å råsocker med 1 öre per kg. Anledning saknas för oss att framställa särskilt yrkande i detta avseende, enär förslag till ändring av sockertullarna redan föreligga.

Ovan hava vi antytt, att anledning icke kan anses föreligga att föreslå lägre betpriser, än vad som förutsattes i regeringsförslaget. Emellertid hålla vi före, att om genom statens ingripande betodlarna garanteras ett visst pris för sockerbetorna, bör även trygghet skapas för att arbetet med betskötseln icke underbetalas. Vi erinra om att 1930 års riksdag i samband med beslutet om statssubvention åt betodlingen förutsatte, att arbetet med betskötseln och betupptagning icke betalades lägre än vad som skett under åren närmast före 1929. Några försök till lönedepressning skedde i allmänhet icke under ifrågavarande år. Förra året vägrade riksdagens majoritet emellertid att upprepa sitt uttalande från 1930. Följden blev också, att betodlarna ingångsatte en hänsynslös lönedepressningskampanj. De löner, som betalades under 1931,

hava i allmänhet med cirka 20 procent understigit 1929 års löner. Med hänsyn till att ifrågavarande arbete redan förut varit lågt avlönat, måste en dylik nedsättning av lönerna betraktas såsom otillständig. Riksdagen uttalade i fjol, att betodlarna icke borde tillämpa lönesatser, som äventyrade statshjälpens sociala karaktär. Det är väl ändå icke möjligt, att riksdagens majoritet avsåg det resultat av nämnda uttalande, som här påtalade lönesättning utgör.

Skola betodlarna hava garanti för betpriser, böra betarbetarna hava garanti för lönerna. Nyligen hava underhandlingar slutförts mellan svenska lantarbetsförbundet och vederbörande lantarbetsgivareförening om löner för betskötsel och betupptagning. Ett av båda parternas underhandlare tillstyrkt förslag är för närvarande under omröstning i de berörda organisationerna. Det minsta man kan begära är, att riksdagen uttalar den förväntan, att, om avtal angående löner för betskötsel och betupptagning träffas mellan arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer, lägst de i detta avtal bestämda lönerna böra tillämpas av betodlarna. Vi hemställa därför att riksdagen ville uttala den bestämda förväntan, att de betodlare, som använda lejd arbetskraft för betskötsel och betupptagning under 1932, icke erbjuda sämre villkor för detta arbete, än vad som stadgas i mellan arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer träffat avtal eller, om dylikt avtal icke kommer till stånd, vad som i detta avseende i allmänhet gällde i orten under åren närmast före 1929.

Enligt vårt förmenande bör, för det fall statens medverkan till sockerbetsodlingens stödjande skulle påkallas även för följande år, långt kraftigare medel från regeringens sida tillgripas för att förmå sockerbolagen att i möjligaste mån använda egna reserver för näringens uppehållande. Såsom ovan påpekats, tala starka skäl för att bolagen begagna sina kapitaltillgångar härför i nuvarande svåra läge, då nämnda tillgångar väsentligen skapats på grund av statsunderstöd åt sockernäringen i den gångna tiden. En hemställan till regeringen om åtgärders vidtagande i nu nämnt syfte bör därför ske från riksdagens sida.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte

1:o) vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 76 godkänna de såsom bilagor A och B till propositionen fogade förslagen till kontrakt mellan svenska staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget samt mellan svenska staten och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag med den ändring att till 4 § i respektive kontrakt fogas ett tillägg av i huvudsak följande lydelse:

— — — av bolaget för sagda sockersort tillämpas, såvida icke priset å K 5 (K. M.) enligt förenämnda grunder skulle hava understigit 27 öre, i vilket fall som lägsta pris skall tillämpas

ett pris, som med 1 öre understiger 31 öre för varje öre, varmed det beräknade priset understiger 27 öre.

Bolaget har härutöver att tillse, att detaljpriserna å de olika sockersorterna icke överstiga de detaljpriser, som i detta avseende högst gällde å varje ort den 1 februari 1932, såvida icke priset å K 5 (K. M.) beräknat enligt samma grunder som hittills skulle hava överstigit 31 öre eller understigit 27 öre per kg. För varje öre, varmed nämnda pris överstigit 31 öre per kg., må detaljpriserna å socker höjas med 1 öre och för varje öre, varmed nämnda pris understigit 27 öre, skall detaljpriserna å socker sänkas med 1 öre;

2:o) likaledes vid bifall till förenämnda proposition uttala den bestämda förväntan, att de betodlare, som använda lejd arbetskraft för betskotsel och betupptagning, under 1932 icke erbjuda sämre villkor för detta arbete, än vad som stadgas i mellan arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer träffat avtal eller, om dylikt avtal icke kommer till stånd, vad som i detta avseende i allmänhet gällde i orten under åren närmast före 1929; samt

3:o) hos Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av åtgärder för att, om statens medverkan till sockerbetsodlingens stödjande skulle påkallas jämväl för följande år, förmå sockerbolagen att i möjligaste mån använda egna resurser för betodlingens och sockernäringens vidmakthållande.

Härjämte hemställes, att vederbörande utskott måtte låta verkställa de formella jämkningar i förenämnda kontraktsförslag, som ett bifall till vad vi här ovan under 1:o) föreslagit må påkalla.

Stockholm den 15 februari 1932.

Per Edvin Sköld.

<i>Carl Lovén.</i>	<i>Anders Paulsen.</i>	<i>N. K. Törnkvist, Bjuv.</i>
<i>L. A. Björklund.</i>	<i>Nils Björk.</i>	<i>O. Isacsson.</i>
<i>Olof Andersson i Höör.</i>	<i>Olivia Nordgren.</i>	<i>Karl Bergström, Hälsingborg.</i>
<i>Olof Andersson, Malmö.</i>	<i>Karl Magnusson i Kalmar.</i>	<i>A. Thomson.</i>